

Nečas, Ctibor

Český finanční kapitál a česká buržoazní politika před r. 1914

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1986, vol. 35, iss. C33, pp. [71]-78

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101936>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CTIBOR NEČAS

ČESKÝ FINANČNÍ KAPITÁL A ČESKÁ BURŽOAZNÍ POLITIKA PŘED R. 1914

Intenzitu vzájemného sepětí mezi finančním kapitálem a buržoazní politikou diferencovalo sociální složení české finanční oligarchie. Zatím co české obchodní banky s jedinou výjimkou hospodářsky zastupovaly zájmy městské buržoazie, našly svého politického mluvčího v mladočeském hnutí a uchovály si přitom značnou míru obchodní samostatnosti, pak Agrobanka, založená jako vrcholná organizace českého politického agrarismu, zaujímala ve vývoji předválečného českého bankovníctví právě ono zvláštní postavení, neboť byla politicky veskrze podřízena straně vesnické buržoazie.

Politickým reprezentantem městské skupiny českého finančního kapitálu byli mladočeši, tj. národní strana svobodomyslná v Čechách a její odnož na Moravě, moravská strana lidová. Prorakouský charakter tzv. pozitivní politiky totiž plně odpovídal zájmům této vrstvy finanční oligarchie, která proto světovala mladočeským předákům s neobyčejnou ochotou funkce jak ve správním, tak i ve výkonném aparátu nejvýznamnějších českých obchodních bank.

Vůbec nejtěsnější vazbu s mladočeským hnutím udržovala Živnobanka, v jejichž službách pracoval i jeden z nejschopnějších představitelů mladší generace národní strany svobodomyslné a člen jejího užšího výkonného výboru J. Preiss, který v bance začínal jako vedoucí hypotečního odd. a redaktor jejího bankovního věstníku, aby se poměrně brzy stal jejím ředitelem a nakonec vrchním ředitelem. Živnobanka poskytovala národní straně svobodomyslné pravidelné dotace, podobně jako i různé mimořádné podpory, nejčastěji v podobě příspěvků na volební fond.¹

Předáci mladočeského hnutí se však uplatňovali také ve správních radách ostatních významných pražských obchodních bank. V České průmyslové bance působili jako správní radové členové výkonného výboru národní strany svobodomyslné továrník L. Bondy, říšský posl. J. Mašťálka a přední pražský advokát a zemský posl. V. Škarda. V prvním pětiletí své činnosti banka pravidelně úvěrovala libštátskou tkalcovnu mladočeského vůdce K. Kramáře a poskytovala jeho straně jednorázové podpory a financovala i některé další podniky jejího výkonného výboru.² Členem správní rady Pragobanky, která projevovala ochotu zúčastnit se spolu s jinými českými obchodními bankami na akcionování Národních listů, byl zemský posl. za národní stranu svobodo-

myslnou A. Schauer.³ Ve funkci správní rady Sporobanky pracoval známý brněnský advokát V. Šilény, říšský posl. za moravskou stranu lidovou. U kolébky tohoto peněžního ústavu stál dále mladočeský předák J. Herold, jehož jménem Sporobanka později pojmenovala svůj bankovní věstník. Věstník začal vycházet jako příloha Národní politiky a jeho redigování se ujal jeden z příslušníků nakladatelské a žurnalistické mladočeské rodiny P. Grégr.⁴

Venkovskou skupinu českého finančního kapitálu politicky vedla česká strana agrární, jejíž výkonný výbor navrhoval a schvaloval obsazení všech orgánů Agrobanky. Členy správní rady této mladé pražské obchodní banky byli nejvýznamnější agrární političtí pracovníci, takže vedle stranických předáků V. Donáta, S. Švehly a A. Zázvorky tu zasedali 4 říšští a 3 zemští poslanci za českou stranu agrární. Uvědomíme-li si, že tento nejvyšší bankovní orgán měl pouze dvanáct členů, pak můžeme Agrobanku bez rozpaků charakterizovat jako prodlouženou ruku českého politického agrarismu. Naprosté zpolitizování, které u jiných českých obchodních bank nemělo obdoby, mělo poskytovat záruku, že se bankovní obchody nebudou v ničem rozcházet se stranickým hospodářským programem. Nešlo přitom jenom o opatřování peněžních prostředků pro politické hnutí, ale i o zásadní úkoly hospodářského rázu, jako byla především organizace a reprodukce shromažďovaného kapitálu okresních hospodářských záložen, zabezpečování agrárního průmyslového podnikání, provádění převodů pozemkového vlastnictví z rukou šlechty do držby vesnické buržoazie ap.⁵

České obchodní banky využívaly členství aktivních politiků ve svých správních a výkonných orgánech nejenom ve vnitřním provozu, ale i k nejrůznějším činnostem vně svých organismů, např. při intervencích u ministerstev a dalších úřadů, při zastupování v parlamentním jednání říšské rady a zemských sněmů, při obhajobě obchodních programů na veřejnosti ap. V těchto vnějších vystoupeních se nejednou zavádilo o německou konkurenci. Ve srovnání s jihoslovanskými, polskými, ukrajinskými, slovenskými, rumunskými a italskými peněžními ústavami byly totiž banky české a německé buržoazie po vídeňských velkobankách nejvyspělejšími v celém rakousko-uherském peněžnictví. Jejich relativně silné postavení je proto vrhalo do vzájemného boje o dosažení rozhodujícího vlivu v českých zemích a v Předlitavsku, který se projevoval především bojem o podíl na správě cedulového ústavu.⁶

Na tomto bojišti přestávaly stačit hospodářské argumenty a velmi často se sahalo k protinárodně motivovaným politickým výpadům, jimiž se vzájemně častovaly prakticky všechny články peněžní soustavy, od nejdříve stojících bank až po nejdrobnější úvěrová společenstva a spořitelny, které si dokonce založily vlastní a národně protichůdná ústředí v podobě Zentralbank der deutschen Sparkassen a Ústřední banky českých spořitelien.

Spojitosť mezi konkurenčním bojem a politickou aktivitou českých obchodních bank lze nejlépe stopovat na stránkách Národních listů. Tento polooficiální a po převzetí konzorciem K. Kramáře hlavní tiskový orgán mladočechů věnoval hospodářským otázkám daleko více pozornosti, než kterýkoliv jiný list české buržoazní politiky vůbec a národní strany svobodomyšlné zvlášť. Od počátku 90. let 19. stol. začaly uveřejňovat obsáhlé zpravodajství z nejrůznějších oborů českého průmyslu, obchodu i peněžnictví, z něhož se vyvinula stálá příloha Národní hospodář.⁷

Jednu z nejvýznamnějších rubrik této přílohy, která vycházela zpočátku

pod názvem Z domácího peněžního trhu a později pod názvem Z pražského trhu peněžního, vedl v letech 1901—1907 J. Preiss. Příspěvky k zásadním otázkám hospodářského a politického života uveřejňoval pod šifrou B a stal se průkopníkem moderní české finanční žurnalistiky. Jeho redakční práce, která navazovala na předchozí vysokoškolská studia i na zkušenosti z advokátní praxe, nebyla dosud náležitě zhodnocena, ačkoliv se stala východiskem rychlé kariéry této významné osobnosti v dějinách českého peněžnictví.⁸

Pravidelná peněžní rubrika Národních listů komentovala všechny důležité jevy domácího peněžního trhu, mezi nimiž zaujímaly přední místo valné hromady, bilance, zvyšování akciového kapitálu, rozšiřování organizační sítě i personální změny ve vedení českých obchodních bank. Se zvláštními sympatiemi byly přijímány běžné i mimořádné operace, jimiž české obchodní banky předcházely německou konkurenci a kterými pronikaly na širší obchodní území, nacházející se pro Živnobanku a Sporobanku uvnitř a pro Pragobanku za hranicemi Rakousko-Uherska. Tato kapitálová expanze, směřující převážně na slovanské peněžní trhy, byla vydávána za projev slovanské hospodářské vzájemnosti, která měla svými důsledky napomáhat příštímu politickému spojení hospodářsky vyspělé české buržoazie s buržoaziemi utlačovaných slovanských národů v monarchii.⁹

Za postupujícího rozkladu buržoazního politického tábora a oslabované vedoucí úlohy mladočechů v politickém hnutí české buržoazie využívala finanční oligarchie také rádobu nadstranického, ve skutečnosti však buržoazního politického orgánu — Národní rady české. Tento orgán, který chtěl sjednotit českou buržoazii jako celek do boje s jejím německým konkurentem, sehrál významnou úlohu při uspořádání novoslovanského sjezdu a vypracování jeho hospodářských projektů.

Z podnětu týdeníku českých beletristů Máj, který r. 1906 uspořádal anketu o možnostech společného postupu slovanských národů v monarchii, ustavila Národní rada česká zvláštní slovanský výbor v čele s mladočeským předákem J. Heroldem a pověřila jej přípravami sjezdu, který se měl konat při příležitosti 60. výročí prvního slovanského sjezdu v Praze. Brzy poté byl na poradě říšských poslanců slovanských národností zvolen ve Vídni i parlamentní přípravný výbor, jehož předsedou se stal mladočeský vůdce K. Kramář.¹⁰

Novoslovanský sjezd byl uspořádán o letnicích r. 1908 a z projednávaných otázek na něm vzbudily po zásluze největší pozornost projekty slovanské banky.

Jeden z nich vzešel z porady jihoslovanských zástupců a formuloval jej I. Hribar, předseda správní rady známého peněžního ústavu Ljubljanska kreditna banka. Podle jeho návrhu se slovanská banka měla věnovat bankovním obchodům ve vlastním slova smyslu a teprve později měla přistoupit k povolání hypotéčních, melioračních a jiných úvěrů. Akciový kapitál měl obnášet 50 mil. rb a po prvních úspěšných bilancích se měl zdvojnásobit. Sídlem banky měl být Petrohrad, přitom však se mělo zřídit ve Vídni zvláštní oddělení pro rakousko-uherské a balkánské Slovany a mimo to i filiálky v Paříži, Londýně, Hamburku, Cařihradu a snad také v Alexandrii a v Káhiře.¹¹

Druhý projekt pocházel z okruhu Zemské banky království Českého, jejíž funkcionáři měli blízko k přípravným pracím novoslovanského sjezdu a agitovali zejména pro jeho hospodářské zaměření. Tento hypotéční ústav pověřil svého ředitele J. Lošťáka vypracováním návrhu na zřízení slovanské banky.

Pověřený funkcionář měl na mysli banku zakladatelského typu, bližší podrobnosti jeho návrhu však nejsou známy.¹²

Oba projekty pokládala česká finanční oligarchie za málo vyhovující svým záměrům. Podkladem jednání novoslovanského sjezdu se tak stal třetí a nejvelkorysejší projekt, jehož autorem byl J. Preiss. Podle něho měla být vzorem pro založení slovanské banky anglická nebo německá bankovní soustava. Z rozboru hospodářské situace jednotlivých slovanských národů vyplývalo, že Slované měli málo kapitálové hotovosti nebo alespoň hotovost neorganizovanou. Proto u nich banky nemohly být pouhými zprostředkovatelkami platů, nýbrž měly zasahovat přímo i nepřímo do průmyslového podnikání. Pokud šlo o působnost slovanské banky, měl navrhovatel na mysli konkrétní příklad německé velkobanky Deutsche Bank, podle jejíhož programu také stanovil úkoly na poli úvěrových styků. Banka byla projektována jako akciová společnost, na jejímž založení se měli podílet jednak soukromníci, jednak peněžní ústavy. V každé slovanské zemi měla banka vytvořit silné úvěrové organizace, aby každý slovanský národ měl alespoň jeden peněžní ústav, který by svým finančním základem odpovídal jeho velikosti a potřebě. S ohledem na úkoly, které banku čekaly v mezislovanských hospodářských stycích, mohla se stát sídlem její centrály pouze největší slovanská země — Rusko. Kromě toho měla banka zřídít své filiálky v Paříži a později také v Londýně, Cařihradu a v Soluni.¹³

Návrh na založení slovanské banky vzbudil na novoslovanském sjezdu velkou pozornost a jednání na toto téma bylo zakončeno volbou bankovního výboru, ve kterém bylo po třech zástupcích české, ruské, polské a jihoslovanské buržoazie. Kromě toho byl pak na návrh ruských delegátů zvolen ještě užší výkonný výbor, který měl projekt dále konkretizovat a přistoupit k detailním přípravným pracím.

Pražské obchodní banky zaujaly k novoslovanskému sjezdu a k jeho bankovnímu projektu střídatá stanoviska. Živnobanka i Sporobanka sice poskytlly na žádost K. Kramáře přípravnému slovanskému výboru značné subvence, jejich reakce na výsledky sjezdového jednání však byla opatrná, což vyznívalo i ze slov J. Preisse o slovanské bance, uveřejněných v bankovním věstníku Živnobanky.¹⁴ Z ostatních významných českých obchodních bank uvolnila Prago-banka na účet slovanského sjezdu jen nepatrný příspěvek, zatím co Česká průmyslová banka jakékoliv subvencování zamítla.

Původně vyčkávací postoj Živnobanky a Sporobanky se začal měnit teprve od října r. 1908, kdy se v Národní radě české ustavila pod předsednictvím J. Lošťáka bankovní komise, která měla dohlížet nad dalšími přípravnými pracemi.

V debatě výkonného výboru Živnobanky byl sice zamítnut nevěcný návrh na přeměnu tohoto peněžního ústavu ve slovanskou banku, na druhé straně však bylo doporučeno, aby se Živnobanka pokusila napomáhat zřízení slovanské banky v součinnosti nejenom s českými obchodními bankami v Praze, ale i se slovanskými obchodními bankami v Rakousko-Uhersku.¹⁵ Podobně byl i na schůzi výkonného výboru Sporobanky pozván K. Kramář „kvůli orientování jeho a promluvení o dojmu, jaký jednání činí“.¹⁶ Teprve po tomto objasnění byl do bankovní komise Národní rady české vyslán zástupce Sporobanky, který tam pak zastával funkci jednatele.

Ostatní české obchodní banky nic nezměnily na své původní rezervovanosti

a správní orgány České průmyslové banky přijaly dokonce o slovanské bance záporné usnesení, neboť se domnívaly, že navrhovaný ústav by mohl fúzovat s jejich firmou a ohrozit tak další její působnost. Proto také byla odmítnuta spolupráce s bankovní komisí Národní rady české.¹⁷

Další projednávání návrhu se proto omezilo prakticky jen na Živnobanku a Sporobanku a hlavní, i když stále méně nadšené slovo v něm náleželo J. Preissovi. Ten byl také delegován na schůzi slovanského výboru v Petrohradě, kde vymezil projektované slovanské bance mnohem střízlivější okruh činnosti. Ústav měl vedle běžných bankovních obchodů poskytovat finanční pomoc státním, zemským a krajským institucím, úvěrovat průmysl a dopravu, komisionářsky obchodovat zbožím a povolovat hypoteční půjčky ve slovanských zemích. Podle tohoto programu šlo vlastně o typ malobanky s provozovacím kapitálem 10 mil. fr. Sídlem její centrály měla být Praha a ředitelem Čech, v ředitelství však měli být i zástupci ostatních slovanských národů.¹⁸

J. Preiss jednal v Petrohradě o změněném projektu s ruským ministrem financí, který však hájil původní stanovisko ruských kruhů a z konkurenčních ohledů odmítal založení slovanské banky podle pozměňovacího českého návrhu. Sám se přitom přikláněl k názoru, že by slovanská banka mohla být vybudována přeměnou některého staršího ruského ústavu, jako byl např. Častnyj bank.¹⁹

Poněkud uspokojivější dojem zanechal nový český návrh v ruské publicistice. Byl to zejména bratr tehdejšího ministerského předsedy a žurnalista A. A. Stolypin, který dokonce J. Preisse žádal, aby zůstal v Rusku a uskutečnil tam i některé jiné novoslovanské hospodářské projekty, mj. organizaci vývozu českých zemědělských strojů a dalších strojírenských výrobků.²⁰ To ovšem bylo nereálné.

V referátu o výsledku petrohradských jednání, předneseném ve výkonném výboru Živnobanky, vyjadřoval se J. Preiss se značnou skepsí a jediným opatřením tu zůstala následující mlhavá rezoluce: „Vůči slibné budoucnosti, jaké jde Rusko vstříc v ohledu hospodářském, stává se usnesení, aby konala se šetření, zdali a jakým vhodným způsobem by mohla banka přímého získati si účastenství na bankovních obchodech v Rusku.“²¹

Vláda se stavěla k pronikání českého kapitálu na slovanské peněžní trhy, stejně jako k jeho politické argumentaci vcelku shovívavě.

Napovídaly to už zasvěcené rozборы, které o vývoji rakouského a v tom i českého bankovníctví uveřejňoval E. Łopuszański. Tento ministerský rada a vládní komisař vídeňské burzy v přednášce pro rakouské národohospodáře uvedl doslova toto: „Pražské mobilární banky, které v posledních letech silně vzrostly, snaží se soustřediti na Prahu část bankovních obchodů celého Rakouska. Některé z nich opírají tyto své snahy speciálně o myšlenku národně-politickou. Tak Živnostenská banka např. svou síť filiálek po Čechách, Moravě, Vídni, Krakově, Lublani, Celovci, Terstu a Dubrovniku je typem takové malé pražské koncentrace na podkladě slovanském. O stejnou myšlenku slovanské vzájemnosti opírá asi také Ústřední banka českých spořitelien rozšíření své působnosti přes hranice Čech.“²² Vzhledem k vysokému autorovu postavení možno pokládat jeho konstatování za náznak veřejného stanoviska nejvyšších míst ke slovanské hospodářské spolupráci, která se začala rozvíjet pod vedením českých obchodních bank.

Teprve otevření vídeňských ministerských archívů dává však nahlédnout do

výsledků oficiálního jednání o této problematice, jehož složitost zůstávala před dobou veřejností utajena. Podnět k takovému jednání poskytl úvodník Die Adria, uveřejněný r. 1909 v listu Deutsches Volksblatt a obviňující českou finanční oligarchii z kapitálové expanze na jihu monarchie, která prý hraničila s panslavismem velkosrbského zaměření.²³

Obsah tohoto novinářského útoku byl probírán v prezídiu ministerské rady a ministerský předseda pověřil zvláštním osobním dopisem ministra financí, aby dal vyšetřit, nakolik odpovídalo obvinění skutečnosti a jakou úlohu bylo možno přičítat činnosti českých obchodních bank z politického hlediska.²⁴

Na tuto výzvu dal ministr financí vypracovat tři expertizy, jejichž autory byli sekční šéf I. Gruber, generální tajemník Rakousko-uherské banky J. Pranger a bývalý ministerský rada a tajemník vídeňské burzy M. Pöschl. Zabývat se obsahem tohoto nadmíru odborného posouzení je potřebné nejenom proto, že jej historiografie zatím přešla bez povšimnutí, ale zejména z toho důvodu, že pomáhá konkretizovat představu o vzájemných souvislostech mezi českým finančním kapitálem a politikou české buržoazie a dovoluje určit, zda byly zájmy české finanční oligarchie ke škodě nebo ku prospěchu dynastií a vládě.

První z uvedených expertiz označila souvislost mezi hospodářským a politickým vývojem za fakt, který se prý uplatňoval už dlouhá léta právě v českém bankovníctví. České obchodní banky totiž rozprostíraly svou působnost především na slovanském jihu, což mělo nepochybně svou dobrou stránku. Tamní peněžní trh totiž trpěl nedostatkem prostředků, které však odmítal přijímat v podobě německého kapitálu. Úsilí českých obchodních bank tak napomáhalo hospodářskému povznesení jižních zemí, i když svými důsledky prospívalo slovanské vzájemnosti.²⁵

Znalecký posudek, který vypracoval J. Pranger s výslovným přáním, aby jeho závěry byly pokládány z obchodního hlediska za přísně tajné, upozorňoval na to, že české obchodní banky zakládaly pobočné ústavy nejenom na jihu, ale prakticky po celém území monarchie, a že touto činností usilovaly především o spojení se slovanským peněžnictvím. Vedoucí role v tomto postupu, používajícím zcela viditelně taktiky podle známého hesla Svůj k svému!, přispívala se však nikoliv Živnobance, nýbrž Sporobance, která prý „vždy a všude mává praporem slovanské vzájemnosti“.²⁶

Podle poslední expertizy byla pak mimo jakoukoliv diskusi skutečnost, že české bankovníctví prožilo v posledním desetiletí neobvyklý rozmach a těsně spolupracovalo se slovanskou klientelou v celé monarchii. Tato tendence nebyla škodlivá, poněvadž v duchu někdejšího austroslavismu přinášela užitek „pro veřejné zájmy a politické postavení monarchie“.²⁷

Odborné posouzení tak potvrdilo, že novoslovanské hnutí stejně jako celá tzv. pozitivní politika programově vycházely z trvalé existence Rakousko-Uherska, které mělo české buržoazii poskytnout odpovídající mocenské pozice v ekonomice, politice a ve správě. Taková snaha habsburskou nadvládou v ničem neohrožovala a byla k ní naopak zcela loyální. Česká finanční oligarchie měla totiž zájem na upevnění státní moci a posílení velmocenského postavení Rakousko-Uherska, což motivovalo i její politické ambice.

Poznámky

¹ Podnikový archiv Státní banky československé v Praze (dále zkráceně PASBČS), Živnostenská banka v Praze, S-I-c-15, Protokol o schůzi výkonného výboru (dále zkráceně v. v.) 27. 4. a 27. 6. 1907. Rovněž *Živnostenská banka v Praze 1869—1918*, Praha b. r. [1919] a Francev, V. A., Pekař, J., Táborský, F.: *Jaroslavu Preissovi*. 1870—1930, Praha 1930.

² PASBČS, Česká průmyslová banka v Praze, S-I-b-1/17, v. v. 12. 6. 1899, 8. 12. 1903, 21. 6. 1904, 12. 7. a 19. 7. 1910 a 24. 2., 22. 5. a 31. 7. 1917

³ PASBČS, Pražská úvěrní banka v Praze, S-I-a-1/2, Protokol o schůzi správní rady (dále zkráceně s. r.) 21. 4. 1909 a 23. 12. 1909 a rovněž *Padesát let Pražské úvěrní banky 1870—1919*, Praha b. r. [1919].

⁴ Podnikový archiv Investiční banky v Praze (dále zkráceně PAIB), Ústřední banka českých spořitelů v Praze, A-I-26, v. v. 8. 2. 1908 aj. Rovněž rukopis Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: *Dějiny Ústřední banky českých spořitelů od jejího založení 1903—1928*, Praha 1928.

⁵ Novotný, J.: *Zahraniční kapitálová expanze Agrární banky do Uher a jihovýchodní Evropy v letech 1911—1918*, Slovanské štúdie 19, 1978, s. 267—277.

⁶ *Pamětní spis o českých požadavcích při obnově privileje Rakousko-uherské banky*, Praha 1910.

⁷ *Národní listy. Jubilejní sborník*, Praha 1941, s. 112—115.

⁸ Preissovu žurnalistickou činnost lze dešifrovat na základě redakčních výtisků Národních listů, uložených ve Státní vědecké knihovně v Brně pod sign. Nov-89853.

⁹ Většina těchto Preissových článků tvořila později skutkovou podstatu třetí části jeho obžaloby — Anklageschrift gegen Dr. J. Preiss, A. Růžička, Dr. L. Sourek, A. Tille, R. Pilát und J. Janda wegen Verbrechens gegen die Kriegsmacht des Staates nach § 327 MStG zu 1), überdies noch wegen Verbrechens des Hochverrats nach § 58 c StG. K. k. Militäranwalt des Militärkommandanten in Wien 12. 2. 1917 — Vojenský historický archiv v Praze, Soudní akta, kart. 3739, sign. 1843 $\frac{1}{1}$.

Srov. rovněž Preiss, J.: *Z tendencí hospodářského vývoje současna*, Praha 1905 a týž: *Několik úvah z let 1905—1907*, Praha 1929.

¹⁰ Herman, K.: *Novoslovanství a česká buržoazie*, In: *Kapitoly z dějin vzájemných vztahů národů ČSR a SSSR*, I. Praha 1968, s. 235—312. Stejnou problematikou se zabýval Výšný, P.: *Neoslavism and the Czechs 1898—1914*, Cambridge 1977, jehož monografii jsem neměl k dispozici.

¹¹ *Jednání I. přípravného slovanského sjezdu v Praze 1908*, Praha 1908, s. 34—35 a *Protokol slovanského sjezdu r. 1908*, s. 183—188 — Státní ústřední archiv v Praze (dále zkráceně SÚAr), NRČ, odd. Spisy — Slovanský sjezd, kart. 305. Rovněž Máj 9, 1911, s. 617—618 a 629—630.

¹² SÚAr, NRČ, odd. Z, Zápisy ze schůzí slovanského sjezdu, kart. 93, složka 1. Rovněž *Proces Dr. Kramáře a jeho přátel*, III/1, s. 77.

¹³ Preisssbroschüren — VHAr, Soudní akta, kart. 140, sign. 264 $\frac{1}{306}$ 10. Herman, K.: o. c., s. 284

uvádí, že hlavní body Preissova návrhu byly prodiskutovány ve výkonném výboru Živnobanky, v protokolech o schůzích tohoto orgánu však o tom nejsou žádné záznamy.

¹⁴ Preiss, J.: *Po slovanském sjezdu*, Finanční listy 5, 1908, č. 30, s. 1—2.

¹⁵ PASBČS, Živnostenská banka v Praze, S-I-c-17, v. v. 5. 1. a 16. 1. 1909.

¹⁶ PAIB, Ústřední banka českých spořitelů v Praze, A-I-28, v. v. 28. 11. 1908.

¹⁷ PASBČS, Česká průmyslová banka v Praze, S-I-b-8, v. v. 24. 11. 1908 a S-I-a-4, s. r. 25. 11. 1908.

¹⁸ Herman, K.: o. c., s. 296.

¹⁹ *Proces Dr. Kramáře a jeho přátel*, III/1, s. 78 a 80.

²⁰ *Ibidem*, s. 70.

²¹ PASBČS, Živnostenská banka v Praze, S-I-c-18, v. v. 5. 6. 1909.

²² Mitteilungen des K. k. Finanzministerium 13, 1907, č. 2, s. 364 a rovněž samostatně Lopuszański, E.: *Das Bankwesen Österreichs. Vortrag gehalten in der Gesellschaft österreichischer Volkswirte am 8. Jänner 1907*, Wien 1907. Za hranicemi domácí ekonomiky měla Živnobanka své filiálky ve skutečnosti pouze ve Vídni, Krakově, Terstu a ve Lvově, kdežto v ostatních uvedených městech měla jenom afilace.

²³ Deutsches Volksblatt 18. 6. 1909.

²⁴ Ministerský předseda ministři financí 26. 6. 1909 — SÚAr, MRP/R, Kór-724/09.

²⁵ I. Gruber ministři financí 17. 7. 1909 — *ibidem*.

²⁶ J. Pranger ministři financí s. d. — *ibidem*.

²⁷ M. Pöschl ministři financí 21. 7. 1909 — *ibidem*.

DAS TSCHECHISCHE FINANZKAPITAL UND DIE TSCHECHISCHE BÜRGERLICHE POLITIK VOR DEM JAHRE 1914

Die gegenseitige Beziehung zwischen dem tschechischen Finanzkapital und der tschechischen bürgerlichen Politik vor dem Jahre 1914 wurde nach der sozialen Struktur der tschechischen Finanzoligarchie differenziert. Die Interesse der Stadtbourgeoisie wurden durch die Gewerbebank, die Tschechische Industriebank, die Prager Kreditbank und die Zentralbank der tschechischen Sparkassen vertreten, die ihren politischen Sprecher in den Jungtschechischen Bewegung fanden und sich ein beträchtliches Mass der Handelsselbständigkeit bewahrten. Die Agrarbank wurde im Gegenteil als die höchste wirtschaftliche Organisation der Tschechischen Agrarpartei gegründet und wurde dieser Partei auch ganz untergeordnet. Die tschechischen Handelsbanken nützten die Mitgliedschaft von den tätigen Politikern in den Verwaltungs- und Vollzugsorganen nicht nur in dem inneren Verkehr, sondern auch in den verschiedensten Tätigkeiten außer ihren Organen, besonders dann bei der Verteidigung ihrer Handelsprogramme gegen die deutsche Konkurrenz. In den Bedingungen des fortschreitenden Verfalls des bürgerlichen politischen Lagers und der schwach werdenden Rolle der Jungtschechen in der politischen Bewegung der tschechischen Bourgeoisie nutzte die tschechische Finanzoligarchie im Kampf gegen ihren deutschen Konkurrenten auch den Tschechischen Nationalrat aus. Das kam am besten zum Ausdruck bei der Veranstaltung der neuslawischen Tagung und der Verfassung ihres Hauptprojektes — der Slawischen Bank.